

«Òmnium assumeix la responsabilitat d'impulsar un nou cicle
a Catalunya conscients del perill global del populisme i l'antipolítica»

Conversa amb Xavier Antich

Francesc Viadel

Al filòsof Xavier Antich (la Seu d'Urgell, 1962), li ha tocat fer un dels papers possiblement més complicats en aquests moments com és dirigir Òmnium Cultural en una Catalunya en plena recomposició política i amb les forces independentistes dividides i enfrontades. L'entrevista justament té lloc a la seu de l'entitat del carrer Diputació el 7 de desembre de 2022 només un dia després de la manifestació que l'Assemblea Nacional Catalana (ANC) ha fet a Barcelona contra la reforma del delictes de sedició i a la qual Òmnium no ha volgut sumar-se per, en paraules d'Antich, no contribuir a la divisió de l'independentisme encara que l'entitat que presideix també estiga en contra que la reforma vaja de la mà de l'ampliació del delictes de desordres públics. No és una posició fàcil en una situació tan complexa políticament.

Només uns minuts abans de començar l'entrevista un senyor de mitjana edat s'ha adreçat a la telefonista i li ha etzibat que venia a donar-se de baixa de soci. Com ell, molts no han tingut en compte que l'entitat civil pateix la repressió més ferotge pel fet d'encapçalar durant anys —i encara— el desafiament a l'Estat. Primer l'empressonament de l'anterior president Jordi Cuixart, condemnat a nou anys de presó i d'inhabilitació pel delictes de sedició. Després les multes milionàries i l'embargament amb arguments tan poc sòlids, rocambolescos, com el que va dur Cuixart i tota la resta de presos polítics a la presó. El mateix Òmnium junt amb l'ANC, a més, s'ha fet càrrec de pagar les multes d'altres condemnats a través de la Caixa de Solidaritat. Com siga, milers de catalans encara hauran d'afrontar processos judicials derivats d'actes de desobediència civil. Aquest és l'ambient. Sobre Antich i Òmnium, igual que com sobre TV3 o sobre dirigents destacats que fins i tot han passat anys a la presó, ha caigut tota la ira de determinats sectors de l'independentisme que es senten traïts, decebuts i que disparen a tort i a dret especialment en unes xarxes socials enceses, dominades a hores d'ara per l'insult i el desfici més tronat.

El Govern mateix s'ha trencat amb l'eixida precipitada de Junts i el president Pere Aragonès ha de fer mans i mànigues no tan sols per dirigir el país sinó, també, per sobreviure al joc d'equilibris amb Madrid a què l'obliga la situació. Fer-se entendre enmig de tant de soroll és quasi missió impossible. El foc amic fa estralls.

Antich, de caràcter afable i obert, de conversa intel·ligent i apassionada, sembla encaixar l'embolic en què està posat amb flegma britànica. Nascut a la Seu d'Urgell, on va residir fins als divuit anys, el seu pare era llibreter i la seua mare mestra. Tota la seua existència ha girat, doncs, al voltant dels llibres i de la docència, la seua gran vocació a la qual ha dedicat trenta-set anys de la seua vida, 10 en l'ensenyament secundari i la resta en la universitat.

L'actual president d'Òmnium va ser professor de filosofia als instituts Joan Maragall de Barcelona i Mercè Rodoreda de l'Hospitalet de Llobregat i des de 1998 ha estat professor titular d'Història de les Idees Estètiques i Teoria de l'Art a la Universitat de Girona. Antich fou alumne de filòsofs com José Maria Valverde, Jordi Sales o Ramon Valls Plana, que van influir en la seua recerca acadèmica centrada en l'ètica i la metafísica. Fou codirector de la primera edició del Màster de Direcció Pública de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, professor convidat de la Universitat de Stanford (Califòrnia) i de la Universitat Catòlica de Lisboa. Va ser també durant sis anys director del programa d'Estudis Independents del MACBA i, entre 2011 i 2022, president de la Fundació Tàpies. Col·laborador de diversos mitjans de comunicació com l'*Avui*, *El Nacional*, *La Vanguardia*, l'*Ara*, *El País*, *L'Espill*, *Catalunya Ràdio* o *TV3* on va codirigir durant tres temporades l'únic programa dedicat a la filosofia de l'emissora pública catalana, *Amb filosofia*. Traductor de diversos filòsofs contemporanis com Maurice Merleau-Ponty o Emmanuel Lévinas. Va ser justament amb *El rostre de l'altre* (passeig filosòfic per l'obra d'Emmanuel Lévinas), que Antich va guanyar el 1992 el premi d'assaig Joan Fuster dels Premis Octubre. Autor de diversos llibres dedicats a la filosofia paga la pena endinsar-se en la lectura de *La voluntat de comprendre* (Arcàdia, 2016) un recull de vora un centenar de columnes publicades en la seua secció a l'Ara Idees «de reüll», en què fa un intel·ligent exercici de «filosofia en minúscules», una invitació a reflexionar. Membre de la Junta Nacional d'Òmnium des de 2017 fou impulsor de l'Escola de Formació Guillem Agulló pensada per a enfortir la democràcia en la defensa dels drets civils i polítics i per a l'empoderament de la societat civil contra l'amenaça creixent de l'extrema dreta. Antich va arribar a la presidència d'Òmnium al gener de 2022 substituint el carismàtic Jordi Cuixart i amb la voluntat d'establir noves complicitats amb l'independentisme. Una bona prova d'això n'és la incorporació a la Junta que presideix de tres personalitats públiques amb trajectòries i ideologies

ben diferents com la periodista Mònica Terribas, el dirigent polític Quim Forn i l'activista David Fernández. Les classes a la Universitat de Girona són l'única activitat de la qual no s'ha retirat, per vocació i perquè el càrrec de president d'Òmnium, com el dels membres de la Junta, no va aparellat a cap remuneració econòmica.

Tinc la impressió que al País Valencià hi ha una gran confusió en relació amb tot allò que ha passat a Catalunya durant els darrers anys, vull dir des de l'inici del Procés i més enllà del referèndum de l'1 d'octubre. Fins i tot, o especialment, en els sectors més conscienciats políticament. Una confusió que passa per no acabar de situar els mateixos actors civils i polítics que hi han intervingut. Què els explicaries? Quina és la situació després del referèndum de l'1-O?

Provem de fer-ne una síntesi. A partir de 2010 es produeix a Catalunya un cataclisme. Davant de l'aposta d'actualitzar l'Estatut es rep una resposta per part dels poders de l'Estat, en aquest cas del Tribunal Constitucional, que buida de contingut un Estatut que havia estat impulsat de forma majoritària al Parlament català i que havia tingut un suport acceptable a través d'un referèndum. La resposta del Constitucional es va viure, doncs, com un autèntic afront. Es produeix una reacció que no és espontània perquè Òmnium, per exemple, hi contribueix en aquell moment de manera molt decisiva. La manifestació de juliol de 2010 fou l'impuls del que podem denominar un moviment d'alliberament nacional. Descartada la via d'acomodació de Catalunya amb la seva singularitat dins de l'Estat espanyol en què s'havia insistit durant pràcticament trenta anys s'opta, doncs, per obrir amb un gran suport col·lectiu la via de constituir-nos, a través de l'exercici del dret d'autodeterminació, com un nou estat d'Europa. Del 2010 al 2017 s'hi dona un procés —per emprar la paraula que ha cristal·litzat— molt homogeni malgrat les diferències dels agents que hi participaven. Són deu anys en què cada vegada s'aglutinen més actors i que té una visibilització molt notable en la mobilització al carrer. Això fa créixer l'independentisme que fins aleshores era minoritari en la societat catalana i que acaba convertint-se en l'eix central de la política. Això es concreta en uns índexs d'adhesió a la independència que se situen al voltant del 50 %. Cada any que passa a partir de 2010 es guanya en tot, en empoderament civil, s'hi suma també el que havia estat, podríem dir, el catalanisme tradicional. Això culmina a l'octubre de 2017 en allò que en Òmnium interpretem com el moment en què Catalunya aconsegueix una acumulació de poder molt superior a la que ha tingut durant els darrers tres-cents anys. I això es tradueix en una articulació del poder col·lectiu en el sentit en què l'entén Hannah Arendt, d'una societat mobilitzada per assolir un objectiu.

El referèndum de 2017, prohibit per l'Estat, és l'acte de desobediència civil més massiu i multitudinari que s'ha produït a l'Europa dels darrers trenta anys. Són dos milions dues-centes mil persones exercint la desobediència civil, fent allò que l'Estat ha prohibit amb les conseqüències que ja sabem. A partir d'aleshores la reacció de l'Estat mitjançant totes les eines repressives acaben sent d'una magnitud molt superior al que havia estat la repressió a Catalunya durant tot el període democràtic.

En qualsevol cas no trobes que malgrat tot, malgrat els 4.200 represaliats, l'Estat va modular molt bé la repressió?

Sí, fou una repressió 'gradualitzada'. Podríem dir que no van emprar totes les eines però sí que va ser, com et deia, una repressió clarament superior a la que mai havia patit Catalunya en els darrers quaranta anys. Hi ha un exercici de repressió, a més, física, policial. Estem parlant d'un miler de ferits.

Ferits que l'Estat nega que existeixen.

Sí, tot i que estem parlant de persones que van ser ateses en els serveis clínics públics d'urgències i sobre les quals es van fer informes mèdics. Són les que van acudir als hospitals tot i que hi van ser més les persones agredides. Bé, estem parlant també d'una repressió judicial que a banda dels nou presos polítics, els exiliats, acaba afectant encara a hores d'ara unes cinc-centes persones que tenen causes obertes. I estem parlant també d'un bloqueig polític, legislatiu i governamental. La violència, la repressió hauria pogut estar molt superior, cert, tot i que comença amb la suspensió de l'autonomia que no és poca cosa si ho comparem amb altres situacions polítiques similars que s'han produït a Europa.

I en paral·lel s'hi dona la polarització de les diverses posicions independentistes.

Exacte.

Com ha afectat a Catalunya la repressió?

Ha tingut efectes en el moviment que són de diversa naturalesa. Des d'Òmnium partim de la perspectiva que durant aquests cinc anys transcorreguts d'ençà del referèndum s'hi ha donat el que anomenem les tres *d*: Desmobilització que té implicacions en les dades del CEO amb un descens del suport a la independència; Desànim, cansament després d'un cicle tant llarg d'invertir energies que acaben no concretant-se en un avanç polític; Desorientació perquè no hi ha sobre la taula un objectiu estratègic i perquè segurament la repressió ha fet que augmentessin les discrepàncies en el sí del moviment allà on fins ara el que havia prevalgut era la

voluntat d'arribar a acords estratègics. S'obre un cicle en què hi ha més divisió que consensos. I hi hauria encara una quarta *d*: la de la Desconfiança que provoca que qualsevol proposta que es posi sobre la taula per qualsevol dels agents del moviment independentista neix d'entrada llastada per la discrepància.

Has dit que Òmnium no farà l'aposta de la divisió. L'acarnissament en alguns casos contra els dirigents mateixos de l'independentisme sembla una bogeria vist des de fora. Serà molt complicat encalmar els ànims i arribar a consensos com vol Òmnium. Com penseu aconseguir-ho?

Completament d'acord, és complicat. A Òmnium mai no improvisem ni en allò que diem ni en allò que fem. Sempre partim d'una anàlisi sistemàtica de la situació a partir de les dades sociològiques, les enquestes, etcètera, que ens permeten saber en el país en què estem. A partir de la diagnosi actuem en aspectes que afecten l'àmbit de les accions, del relat... Al gener de 2022 que és quan es va produir un relleu en la cúpula de l'organització que va implicar passar a la reserva la direcció que havia estat al capdavant de l'octubre de 2017, ens van marcar la voluntat d'obrir una nova etapa en què l'objectiu principal és el de rearmar el moviment d'alliberament nacional canviant el marc en què hem estat treballant. Ho fem des de la consciència històrica que els processos tenen cicles, que un culmina a l'octubre de 2017 i segueix els cinc anys posteriors sense avenços, accentuant-se'n la fractura, sense que arribem a posicions de consens. És un cicle que s'ha acabat.

Catalunya està pitjor ara que el 2017?

Sense cap mena de dubte. El 2017 va culminar un procés d'acumulació de poder col·lectiu fruit de l'alineació de quatre agents diferents: partits polítics, institucions, societat civil organitzada i ciutadania mobilitzada. Va ser una fórmula d'èxit. Això després es va desarmar. Quan reclamem obrir un nou cicle és perquè som conscients que cal capgirar la situació. Reconèixer que ara estem pitjor que el 2017 és un fet indiscutible. Però també estem millor que no estàvem el 2010. Aquest nou cicle ens ha de permetre aprendre del que va passar el 2017 i durant aquests cinc darrers anys. La decisió d'assumir l'inici d'un nou cicle és complexa. Per què? Perquè Òmnium és la principal organització de la societat civil a Catalunya. El 2017 Òmnium i l'ANC tenen més o menys 50.000 socis cadascuna. Avui Òmnium té 190.000 socis i l'Assemblea està per sota dels que tenia aleshores. Assumir la responsabilitat deriva directament del nostre creixement d'aquests darrers anys. Implica també ser conscients dels riscos. Aquests riscos guarden relació amb fenòmens que estan passant a totes les democràcies liberals. Un té a veure amb la confrontació com a

forma habitual de la política passant per davant de la prioritat d'establir consensos. Això representa una erosió de la confiança en els sistemes democràtics. Passa a Europa, als Estats Units i a Catalunya, també. I cal tenir-ho en compte. Per tant, des d'Òmnium pensem que hem de prioritzar els acords a la confrontació. Un altre perill és el creixement de les vies populistes i antipolítiques. Davant de les dificultats econòmiques, socials i polítiques, la temptació és optar per la via fàcil del 'tot està malament' i els 'partits polítics estan acabats'. Creiem que és un camí molt perillós que afavoreix els discursos de l'odi que, en alguns casos, impulsen el creixement de l'extrema dreta, de la nova extrema dreta populista en expressió de Jordi Borràs que crec que és molt afinada. Òmnium ha pres la decisió que mai no contribuirà a l'erosió del sistema democràtic afavorint aquests discursos populistes o antipolítics. Els partits polítics són les organitzacions legítimes de vehiculació parlamentària de les veus de la ciutadania. No entrarem en això, ni pretendrem substituir els partits, la qual cosa no implica renunciar a la pressió sobre aquests, però sempre des de la perspectiva que nosaltres som societat civil. No alimentarem ni la confrontació ni l'antipolítica a l'interior del moviment independentista. No ho hem fet mai i no ho farem ara tampoc. Des de 2012 que Òmnium fa la declaració de Santa Coloma apostem de manera explícita perquè el nostre treball en defensa de la llengua, de la cultura i del país es vehiculitzi a través de l'objectiu d'aconseguir un Estat propi, un nou Estat d'Europa. Ara, dintre d'aquest objectiu també està el de fer de pont entre sensibilitats diverses. Òmnium es defineix per la seva transversalitat ideològica i el pluralisme. Té socis que podríem dir que van des de la dreta liberal fins a posicions d'extrema esquerra. La junta nacional mateixa està formada per membres destacats en opcions ideològiques molt diferents. Si Òmnium és capaç d'aplegar sensibilitats tan diverses, per què no és possible aplicar aquesta fórmula mateixa al país? Som un model de transversalitat exemplar en què les diferències no paralitzen sinó que permeten activar coses a partir dels consensos. D'altra banda, l'existència del pluralisme és constitutiva de la democràcia. En aquest nou cicle cal entendre que el pluralisme no és un llast per al moviment d'alliberament nacional sinó una riquesa.

Què passarà si Europa dona la raó a la justícia espanyola i extraditen el president Puigdemont i la resta d'exiliats polítics? És un escenari possible, igual com que el PP pugui arribar al poder de la mà de Vox.

Treballem sempre en els diferents escenaris que es puguin donar i per a cada escenari hi ha un pla d'acció. L'extradició del president Puigdemont és un escenari tot i que és difícil predir quines són les possibilitats que acabi produint-se. D'una

banda és obvi que la seva extradició és una obsessió patològica de l'Estat espanyol que té el president Puigdemont com una peça de caça major, que el voldria dur fins a Espanya emmanillat. L'Estat no té cap mena de pudor i farà tot el que estigui a la seva mà, tant si és legal com il·legal, per a assolir aquest objectiu. D'altra banda, és una evidència que el sistema jurídic europeu té uns paràmetres que no són exactament homologables a l'espanyol, que pateix una mena d'anomalia jurídica en el marc europeu. Pensem que serà molt difícil que l'extradició es produeixi. D'entrada, un president electe al qual se'l destitueix de manera il·legítima amb el 155 continua sent un cas d'anomalia jurídica a Europa. A hores d'ara tres estats s'han oposat a extradir-lo: Alemanya, Bèlgica i Itàlia. I encara que no afecta al cas Puigdemont també Suïssa s'ha negat a extradir exiliats polítics. Si finalment passés seria un cataclisme. Com sigui, el president Puigdemont compta amb el suport d'Òmnium des del primer dia del seu exili. Que l'extraditin és un escenari poc probable.

Ara que parlàvem d'Europa: la guerra d'Ucraïna, l'ascens de l'extrema dreta, el reforçament del nacionalisme dels Estats. Tot plegat, no sembla un escenari molt favorable per a l'emancipació nacional de Catalunya, dels Països Catalans.

Europa és moltes coses. És la Unió Europea que és una organització d'estats que té uns mecanismes que afavoreixen el manteniment de l'*statu quo*, és evident, i efectivament en aquest àmbit no estan esperant amb entusiasme la independència de Catalunya, d'un nou Estat membre que pot canviar la situació geopolítica. Però Europa és també el Consell d'Europa i això no és exactament el mateix. I Europa és també la societat civil europea i, per tant, l'opinió pública europea. Si entrem en els matisos tot és més complex. Hi ha elements que hem apuntat que no ajuden però tampoc no ens han de paraitzar. El procés en què està immersa Catalunya és de llarg recorregut en el qual no és només l'organització dels Estats de la Unió la que hi juga i determina. Per això des d'Òmnium una de les àrees de treball específiques més importants és la del treball internacional que afecta al Consell d'Europa, a Nacions Unides i a la societat civil organitzada d'àmbit europeu. Per a nosaltres és prioritari trenar una xarxa d'aliances global per generar complicitats en termes democràtics. El que està en joc és un dret fonamental que és el dret d'autodeterminació.

T'hi refereixes a complicitats en termes democràtics. En alguna entrevista t'he llegit que no t'agraden ni els mots independentista ni nacionalista, és una posició molt fusteriana per cert. Venia a dir el mateix. També deïa, cite de memòria, que era marxista però que si algú tocava a la porta de sa casa que no esperés que li obrís un comunista.

(Riu) Subscriuria sense matisos el que deia Fuster i ningú podrà discutir la seva aposta pel país, per la nació completa, pels Països Catalans que formen part de l'ADN d'Òmnium. La independència de Catalunya no és una qüestió de nacionalisme, d'una reivindicació en termes ètnics sinó l'afirmació de diverses coses que passen pel reconeixement de la democràcia com a primer requisit. Estem parlant de drets fonamentals, alguns d'individuals i d'altres de col·lectius. Cap col·lectivitat pot renunciar al dret a l'autodeterminació, a vehicular la possibilitat de decidir sobre el seu propi futur. Per nosaltres la batalla és una batalla en termes democràtics no ho és en termes nacionalistes o identitaris o ètnics. I al costat de la democràcia hi ha també la constatació de l'existència d'una llengua, d'una comunitat de parlants potencial amb uns drets.

Precisament, els sociolingüistes fa temps que han donat la veu d'alarma sobre la precarietat en què es manté el català. En el cas del País Valencià ha aconseguit ser una llengua de cultura, però el retrocés és evident, també a Catalunya o a les Balears. L'escola ja no és tampoc l'únic element clau en la socialització. Què es pot fer per evitar el procés de substitució lingüística?

Clarament hi ha un retrocés. Aquest és un problema que afecta Catalunya, afecta el País Valencià i afecta les Illes encara que de maneres diferents i, en general, afecta tots els Països Catalans, la Catalunya Nord i l'Alguer. És el problema en què es troben llengües que no són majoritàries —el català és una llengua minoritzada—, que tenen un descens en el seu ús social. És una realitat que es produeix per efectes molt diversos. D'una banda l'hostilitat oberta i explícita per part de l'Estat davant d'una llengua que mai no l'ha considerada seva ni tampoc una riquesa sinó una nosa, un signe de perseverança intolerable. Tots els atacs a la llengua catalana que afecten l'àmbit legislatiu i, també, l'àmbit normatiu difús com el comerç, el treball, el món audiovisual, etcètera, erosionen. El català resisteix amb un Estat a la contra i això cal tenir-ho en compte.

Hi ha un altre element que és el del mercat i, per tant, de la pressió que poden fer llengües amb molts més parlants que el català quan aquestes conviuen en un mateix territori. El català es troba en una situació de desigualtat a l'hora de fomentar-ne l'ús social enmig de dues llengües tan potents com el castellà i l'anglès.

Un altre element és que la realitat sociolingüística de Catalunya i de tots els Països Catalans ha canviat molt en els darrers vint anys. Em remeto a una dada, en el cas del Principat dels 7,5 milions d'habitants, 2,8 no han nascut a Catalunya. D'aquests, hi ha un 85 % de persones que no parlen mai o gairebé mai el català.

La confluència d'aquests tres elements acaben influint en el descens de l'ús social. Vam elaborar el 2021 un informe amb diferents experts per tal d'implementar un pla d'actuació en els àmbits de l'educació i el lleure —tot el temps que els infants i joves passen fora de les escoles són àmbits també de socialització—, empresa i treball, mitjans de comunicació, demografia i diversitat social. Els experts ens diuen que la situació és delicada però reversible i a partir d'aquí des d'Òmnium despleguem un pla d'acció. Ara mateix la campanya per la llengua és com un paraigua per a totes les iniciatives que estem desplegant entre el que considerem àmbits públics i àmbits estratègics. Aquest informe l'hem compartit amb Acció Cultural del País Valencià (ACPV) i amb Obra Cultural Balear (OCB) que estan aportant informació perquè les dades abastin tots els Països Catalans.

Tu ets professor d'universitat des de fa molts anys. ¿No tens la sensació que l'ensenyament s'ha devaluat junt amb altres problemes com la prioritització de la recerca a la docència, l'aplicació de criteris de les ciències experimentals a la recerca en les humanitats, el baix nivell dels estudiants...? Ja sé que has dit que la universitat està plena de saberuts que no estan connectats a les noves generacions, però és que realment el nivell de coneixements amb què arriben és molt i molt baix. No és possible que en un segon de carrera de periodisme, per exemple, no sàpiguen què va ser la Guerra Civil o qui va ser Kapuściński... No hi ha massa motius per a l'optimisme.

Jo soc patològicament optimista, però no soc imbècil (riu). Estic fent classes des de 1985 i, a més, de manera ininterrompuda. Durant aquests trenta-set anys el món ha canviat molt. És cert que hi ha molts problemes i que alguns d'aquests afecten el nivell formatiu dels estudiants que ha anat baixant. Avui estic fent segon cicle de grau, tercer i quart de carrera, classes que poden ser del nivell que quan jo vaig començar era el que feia a tercer de BUP i COU.

Cert...

És així. Això vol dir que jo vaig començar a la universitat podent llegir textos de Kant o de Plató amb una certa facilitat i ara estic treballant aquests dos mateixos filòsofs com ho feia a l'institut fa trenta-set anys. Ningú no pot negar que hi ha una rasa de la mitjana formativa dels estudiants que s'ha desplaçat cap avall i ha obligat a fer que aquella formació que es feia en un cert nivell s'haja d'explicar més endavant.

Això planteja un problema col·lectiu que pot afectar la democràcia.

Aquest és un problema social. És cert també que durant aquestes darreres quatre dècades hem viscut dos processos que són importants. Un és el d'una democratització o universalització de l'ensenyament secundari que ha permès que centenars de milers de joves que havien d'abandonar la formació dos anys abans ara tinguin dos anys més d'escolarització obligatòria. Això ens ha homologat a la mitjana dels estats europeus, però ha tingut un impacte —com l'ha tingut en altres països— en els nivells de formació. Diria que la democratització de l'ensenyament ha acabat provocant de manera inevitable la baixada de nivell. S'hi sumen més coses com ara que les vies d'accés a la informació són diferents. Les pantalles han permès una democratització, també, no sempre positiva de l'accés a la informació. Les vies tradicionals d'accés al coneixement com els llibres han passat a ser un element més. Però voldria ser positiu. Quan vaig començar a fer classes a la universitat els professors tenien com a principal suport de la transmissió del coneixement allò que ells sabien. L'educació es basava en el saber que posseïa qui ensenyava. En una classe de filosofia de l'art el que avalava al catedràtic era el fet que arribava amb la seva capsa de diapositives i els mostrava aquella diapositiva d'una pintura de Caravaggio que es podia contemplar en una església de no sé on, on ell mateix havia fet la foto. Les vies d'accés al coneixement eren molt més restringides que ara. Avui en una classe similar pots esmentar l'obra més rara del món i no cal ni projectar-la, l'estudiant la té de seguida a la pantalla del seu telèfon. Avui qualsevol estudiant pot trobar a Internet la *Teoria estètica* d'Adorno que estava exhauridíssima. Tot això no ha anat de la mà d'una consolidació de les vies tradicionals com pugui ser la lectura. Hi ha com un desencaixament entre aquest accés a la informació, entre el fet que qualsevol estudiant tingui a disposició seva al seu ordinador una biblioteca que abans no tenien ni els millors catedràtics i la manera en què cal gestionar, treballar tota aquesta informació.

Més que interpretar aquesta realitat en termes d'apocalipsi cal que ho fem en termes de reubicació sabent que la democratització ha erosionat el nivell i que l'educació ja no és simplement la transmissió del professor d'uns coneixements. Estem vivint una fase de gran trànsit cultural a parer meu equiparable a dos moments històrics: la invenció de la impremta i la generalització de les universitats públiques. Hem de redefinir en què consisteix exactament l'ensenyament.

La solució seria trobar l'equilibri entre allò analògic i allò digital?

Segurament... i en la capacitat de descobrir que hi ha formes d'ensenyar de les quals no ens hem podem privar. Jo soc un gran defensor —i ara diré una cosa que sé que és polèmica— que en l'ensenyament s'ha d'afavorir el treball amb la memòria. La memòria és una eina de la intel·ligència. Per què he d'aprendre a sumar si ja m'ho fa la calculadora? Doncs, perquè aprendre el càlcul mental activa una part del cervell i tot això té a veure també amb la memòria, amb la lectura, amb la capacitat de raonament, la concentració, amb el treball individual que és absolutament imprescindible en qualsevol procés d'aprenentatge, amb l'escriptura, amb la lectura en veu alta, amb l'oratorïa, amb la retòrica... Estem en una fase de trànsit en què és cert que hi ha moltes coses molt preocupants, però també cal tenir present que cal repensar com ho hem de fer. Sempre que penso en aquesta situació poso un exemple. Tu compares la imatge d'una aula de la universitat del segle XIII i una d'una aula del segle XXI. No pot ser! Són iguals! Han passat vuit segles, ha canviat tot i encara, especialment, les aules de la universitat són com aquelles on Tomàs d'Aquino explicava teologia a París al segle XIII. Alguna cosa no hem entès bé. No tiro la tovallola. Sent conscients que passa tot això cal que hi trobem la manera encara que no sigui fàcil. No oblidem tampoc que estem en un país que no ha fet la seva Il·lustració. Són tres segles d'endarreriment en algunes qüestions molt essencials que, en països com França, Alemanya o els Països Baixos, des de finals del XVIII ja tenen resoltes. Vaig tenir la sort d'anar a les classes del professor Ramon Valls Plana que era l'únic espanyol membre de la Societat Hegeliana de Berlín, una societat de la qual en formes part només si ells et criden. Valls Plana explicava una cosa que no he oblidat mai. Parlava d'una vinyeta de *La Codorniz* en què un francès, un alemany, un anglès i un espanyol es disputaven quin de tots els països tenia més futur. Cadascú deia que el seu. L'espanyol ho justificava dient que Espanya guanyava a tots atès que mentre que la resta de països només tenien al davant el repte del segle XXI, Espanya havia de superar encara el segle XVIII, el XIX... Els Països Catalans encara estem administrativament dins de l'Estat espanyol que és un país que no ha fet la seva Il·lustració i això afecta moltes coses com ara l'educació. No hi ha cap lloc del món occidental on l'educació estigui més menystinguda, compti tant poc en l'opinió pública, tingui tan mal pagats els seus professionals, s'hi dediqui menys inversió. No passa enlloc. ☺